

BENDROSIOS ŽEMĖS ŪKIO POLITIKOS TEISINIAI ASPEKTAI

Dr. Eglė Stonkutė

El. p. egle.stonkute@erpi.lt

Europos regioninės politikos institutas, 2008

BŽŪP TEISINIUS ASPEKTUS ĮTAKOJANTYS VEIKSNIAI

- PPO susitarimai
- Lisabonos strategija
- Geteburgo strategija
- Kiti iššūkiai (klimato kaita, globalizacija)

PPO SUSITARIMAI

- Urugvajaus derybų roundas
- Dohos derybų roundas

URUGVAJAUS DERYBŲ ROUNDAS

- Rinkos apsauga
- Eksporto konkurencingumas
- Valstybės parama

RINKOS APSAUGA

- Išsivysčiusios ir besivystančios šalys privalos ne tarifinius importo ribojimus pakeisti paprastais tarifiniais importo ribojimais (muitais).
- Turi būti nustatyto tarifų ribos.
- Išsivysčiusios šalys privalo sumažinti importo tarifus 35 proc. per šešis metus ir ne mažiau kaip 15 proc. kiekvieno produkto importo tarifą.
- Besivystančios šalys privalo sumažinti importo tarifus 24 proc. per dešimt metų ir ne mažiau kaip 10 proc. kiekvieno produkto tarifą.

EKSPORTO KONKURENCINGUMAS

- Išsivysčiusios šalys privalo sumažinti eksporto subsidijų vertę 36 proc., o kiekį – 24 proc. per šešerius metus lyginant su 1988-1990 metų vidurkiu.
- Besivystančios šalys privalo sumažinti eksporto subsidijų vertę 24 proc., o kiekį – 10 proc. per dešimt metų lyginant su 1988-1990 metų vidurkiu.

VALSTYBĖS PARAMA

- Išsivysčiusios šalys privalo sumažinti Gintarinės dėžutės paramos apimtį 20 proc. per šešerius metus pradedant 1995 m. ir lyginant su 1986-1988 metų lygiu.
- Besivystančios šalys privalo sumažinti Gintarinės dėžutės paramos apimtį 13 proc. per dešimt metų pradedant 1995 m. ir lyginant su 1986-1988 metų lygiu šalys privalo sumažinti

DOHOS DERYBŲ ROUNDAS

- Rinkos apsauga
- Eksporto konkurencingumas
- Valstybės parama

RINKOS APSAUGA

Išsivysčiusios šalys		Besivystančios šalys	
Esantis tarifas	Tarifo sumažinimas, proc.	Esantis tarifas,	Tarifo sumažinimas, proc.
$0 < x \leq 20$	[48-52]	$0 < x \leq 30$	2/3 nuo [48-52]
$20 < x \leq 50$	[55-60]	$30 < x \leq 80$	2/3 nuo [55-60]
$50 < x \leq 75$	[62-65]	$80 < x \leq 130$	2/3 nuo [62-65]
$75 < x$	[66-73]	$130 < x$	2/3 nuo [66-73]

EKSPORTO KONKURENCINGUMAS

- Išsivysčiusios šalys privalo panaikinti eksporto subsidijas iki 2013 metų pabaigos (2005 m.)
- Besivystančios šalys privalo sumažinti eksporto subsidijas palaipsniui, tačiau dar nenustatytas terminas.
-

VALSTYBĖS PARAMA

- Jei Ginatrinės dėžės paramos apimtys viršija 60 mlrd. JAV dolerių išsivysčiusiose šalyse, tai ji turi būti sumažinta 75-85 proc.
- Jei Ginatrinės dėžės paramos apimtys viršija 10 mlrd. JAV dolerių išsivysčiusiose šalyse, tai ji turi būti sumažinta 66-73 proc.
- Jei Ginatrinės dėžės paramos apimtys yra mažesnės nei 10 mlrd. JAV dolerių išsivysčiusiose šalyse, tai ji turi būti sumažinta 50-60 proc.
- Besivystančios šalys, kurios netaikomas Gintarinės dėžės mažinimo reikalavimai, neturi nieko daryti, o tos, kurioms taikomas reikalavimas – sumažinti Ginatrinės dėžės paramos apimtį 2/3 tiek, kiek nustatyta sumažinti išsivysčiusioms šalims.

ES LISABONOS STRATEGIJA

- 2000 m. Lisabonoje vykusio Europos Vadovų taryba iškelė strateginį ES tikslą – per 10 metų paversti Europos Sąjungos ekonomiką dinamiškiausia ir konkurencingiausia žiniomis grįsta ekonomika pasaulyje.
- Pirmieji penkeri metai parodė, kad Lisabonoje iškeltas tikslas nebus pasiektas. Todėl 2005 m. kovo mėn. Europos Vadovų taryba nusprendė pertvarkyti vadinamąją Lisabonos strategiją ir pagrindines pastangas nukreipti į ekonomikos augimą bei užimtumo didinimą.

LISABONOS STRATEGIJOS PAGRINDINIAI ELEMENTAI

Europos Sąjungos Tarybos 2005-2008 metų Jungtinės ekonomikos ir darbo kūrimo gairės, 2005 m. birželio 18d.

- Išplėsti ir sustiprinti vidaus rinką;
- Garantuoti atviras ir konkurencingas rinkas Europoje ir už jos ribų;
- Pagerinti ir išplėsti ES infrastruktūrą;
- Skatinti investicijas ir pagerinti mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos mokestines sąlygas;
- Gerinti naujovių diegimo sąlygas, informacinių ir ryšių technologijų įsisavinimą, tvarų išteklių naudojimą;
- Labiau skatinti aplinką saugančias technologijas;
- Kovoti su jaunimo nedarbu;
- ES sanglaudos ir struktūrinius fondus labiau naudoti naujovėms, mokymui ir infrastruktūrai.

2003 M. BŽŪP REFORMOS INDĖLIS Į LISABONOS STRATEGIJĄ

- **Tiesioginės paramos atsisiejimas nuo gamybos apimčių pagerins bendrą žemės ūkio orientaciją į rinką ir paskatins ūkininkus išnaudoti daugelį rinkos galimybių. Be to, jis prisidės prie aplinkos tvarumo, nes pašalins tas gamybos paskatas, kurios galėjo atvesti prie žalos aplinkai, ir susies subsidijas su aplinkosauginių prievolių įvykdymu.**
- **Pagal naują sistemą turėtų suklestėti pažangūs žemės ūkio produktai, kadangi ūkininkai turi gerokai daugiau laisvės prisitaikdami prie naujų rinkos teikiamų galimybių.**
- **Vartotojų požiūriu 2003 – 2004 m. BŽŪP reforma reiškia didžiulį žingsnį pirmyn integruojant į BŽŪP maisto saugą, maisto kokybę ir rūpinimąsi gyvūnų sveikata bei gerove. Sustiprinta parama produkcijos kokybei ir patobulinti standartai padės ūkininkams geriau reaguoti į vartotojų paklausą.**
- **Reforma stiprina kaimo plėtrą, perkeldama lėšas – iki maždaug 1 milijardo eurų kasmet (pradedant 2007 m.) – iš BŽŪP tiesioginės paramos į kaimo plėtros priemones. Tos priemonės gali būti susijusios su konkurencingumu, žemėtvarka ir kaimo ekonomika.**

KAIP KAIMO PLĖTROS PRIEMONĖS PASITARNAUS LISABONOS STRATEGIJOS TIKSLAMS (I)

Investicijos į informacinę visuomenę bei informacinių ir ryšių technologijų plėtrą (IRT)

- IRT diegimas ūkiuose ir mažose maisto perdirbimo įmonėse yra palyginti menkas. IRT skvarba išlieka maža daugelyje kaimo vietovių.
- Investicijos gali pagelbėti šiais būdais:
  - skatinant IRT diegimą ir paplitimą (pvz., plėtojant prieigą prie plačiajuosčio
  - ryšio) siekiant paskatinti naujoviškus pardavimo būdus ir mažinant riziką rinkose;
  - kombinuojant paramą IRT iniciatyvoms kaime kompiuterine įranga, tinklais ir mokymu;
  - pasitelkus IRT palengvinant turizmo diegimą ūkiuose (pvz., gerinant užsakymų sistemas, reklamą ir ryšius su rekreacijos paslaugomis).

KAIP KAIMO PLĖTROS PRIEMONĖS PASITARNAUS LISABONOS STRATEGIJOS TIKSLAMS (II)

Naujovių tiekimo grandyje skatinimas

- Naujovių svarba Europos ūkių ir žemės ūkio sektoriaus konkurencingumui nuolat auga. Smulkiesiems perdirbėjams ir ūkio verslams gali būti pasiūlytos visos gamybos ir perdirbimo plėtojimo galimybės:
  - tikslinės investicijos į įrangą, vadybos procesą ir mokymą;
  - naujovių iniciatyvos, nukreiptos į individualius ūkius arba į perdirbimo grandį (ypač į aukštos kokybės gaminius) paskatinant grandininį efektą.

LIETUVOS NACIONALINĖS LISABONOS STRATEGIJOS PRIORITETAI

Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa (Lietuvos Respublikos Vyriausybės
2005 m. lapkričio 22 d. nutarimas Nr. 1270)

- Makroekonomikos srityje – išlaikyti spartų ekonomikos augimą, makroekonominį stabilumą ir siekti visateisės narystės Ekonominėje ir pinigų sąjungoje.
- Mikroekonomikos srityje – skatinti Lietuvos įmonių konkurencingumą.
- Užimtumo srityje – skatinti užimtumą ir investicijas į žmogiškąjį kapitalą.

GETEBORGO STRATEGIJA

- 2001 m. birželio mėn. Geteborge Europos Sąjungos valstybių vadovų susitikime buvo priimtas svarbus dokumentas – Europos Sąjungos subalansuotos plėtros strategija.
- 2006 m. birželio 26 d. atnaujinta Geteborgo strategija (ES Tarybos pranešimas, Nr. 10917/06).

PAGRINDINIAI TIKSLAI (I)

APLINKOSAUGA

- Uztikrinti, kad Žemės aplinka būtų palanki visoms gyvybės formoms, atsižvelgti į planetos gamtos išteklių ribotumą ir užtikrinti aukštą aplinkos apsaugos bei kokybės gerinimo lygį. Užkirsti kelią aplinkos taršai ir ją sumažinti bei skatinti tvarų vartojimą ir gamybą, kad ekonomikos augimas nereikštų aplinkosaugos prastėjimo.

PAGRINDINIAI TIKSLAI (II)

SOCIALINĖ LYGYBĖ IR SANGLAUDA

- Skatinti demokratinę, sveiką, saugią ir teisingą visuomenę, pagrįstą socialine įtrauktimi ir sanglauda, kurioje gerbiamos pagrindinės teisės ir kultūrų įvairovė, užtikrinamos lygios galimybės ir kovojama su visų formų diskriminacija.

PAGRINDINIAI TIKSLAI (III)

EKONOMIKOS KLESTĖJIMAS

- Skatinti klestinčią, novatorišką, turtingą žinių, konkurencingą ir ekologiniu požiūriu veiksmingą ekonomiką, užtikrinančią aukštą gyvenimo lygį ir visišką bei aukštos kokybės užimtumą visoje Europos Sąjungoje.

PAGRINDINIAI TIKSLAI (IV)

TARPTAUTINIŲ ĮSIPAREIGOJIMŲ VYKDYMAS

- Visame pasaulyje skatinti taika, saugumu ir laisve pagrįstų demokratinių institucijų kūrimą ir ginti jų stabilumą. Aktyviai skatinti tvarų vystymąsi visame pasaulyje ir užtikrinti, kad Europos Sąjungos vidaus ir išorės politika atitiktų tvarų vystymąsi pasaulyje ir jos tarptautinius įsipareigojimus.

NACIONALINIAI TEISĖS AKTAI

- Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. Nutarimas Nr. 1160.
- Šiuo metu atnaujinama.

LIETUVOS DARNAUS VYSTYMOŠI PRINCIPAI

- Nustatomi Őie Lietuvos darnaus vystymosi prioritetai:
- nuosaikus ir darnus ūkio Őakų ir regionų ekonomikos vystymasis;
- socialinių ir ekonominių skirtumų tarp regionų ir regionų viduje maŐinimas išsaugant jų savitumą;
- pagrindinių ūkio Őakų (transporto, pramonės, energetikos, Őemės ūkio, būsto, turizmo) poveikio aplinkai maŐinimas;
- efektyvesnis gamtos išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas;
- pavojaus Őmonių sveikatai maŐinimas;
- pasaulio klimato kaitos ir jos padarinių Ővelninimas;
- geresnė biologinės įvairovės apsauga;
- geresnė kraštovaizdŐio apsauga ir racionalus tvarkymas;
- užimtumo didinimas, nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties maŐinimas;
- Ővietimo ir mokslo vaidmens didinimas;
- Lietuvos kultūrinio savitumo išsaugojimas.

I RAMSTIS IR JO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

- ES Tarybos reglamentas 1782/2003 ir jo siūlomas pakeitimas po BŽŪP peržiūros.

SUPAPRASTINTA SCHEMA

- VIPS gali būti taikoma iki 2008 m. pabaigos.
- Jei Komisija nusprendžia, kad NŠN nėra pasirengusi administruoti BIS nuo 2009 m. ir jos sprendimu yra pratęsiamas VIPS taikymo laikotarpis NŠN, tai tiesioginių išmokų finansinis vokas nuo 2009 m. yra įšaldomas 2008 m. lygyje (50+30).
- Nuo 2007 m. PNTI vokas gali siekti iki 30 procentinių punktų ES tiesioginių išmokų lygio.
- PNTI pienui gali siekti:
  - 2005 m. - 90 procentinių punktų ES tiesioginių išmokų lygio;
  - 2006 m. – 95 procentinių punktų ES tiesioginių išmokų lygio;
  - Nuo 2007 m. – 100 procentinių punktų ES tiesioginių išmokų lygio.

BENDROSIOS IŠMOKOS SCHEMA (I)

- NŠN diegiant BIS turi būti taikomas regionavimo principas.
- NŠN gali taikyti pilno BIS atsiejimo nuo gamybos arba dalinio BIS atsiejimo nuo gamybos BIS įgyvendinimo schemą, kuri leidžia:
  - 25 proc. lauko pasėlių paramos susieti su gamyba;
  - 50 proc. išmokų ėriavedėms susieti su gamyba;
  - 100 proc. veršelių skerdimo išmokų susieti su gamyba;
  - a) 100 proc. karvių žindenių ir 40 proc. suaugusių galvijų skerdimo išmokų susieti su gamyba arba b) 100 proc. suaugusių skerdimo išmokų susieti su gamyba arba (alternatyva) 75 proc. bulių išmokų susieti su gamyba.

BENDROSIOS IŠMOKOS SCHEMA (II)

- Yra galimybė skirti iki 10 proc. atskiro sektoriaus finansinio voko papildomoms priemonoms, kuriomis siekiama:
  - a) skatinti aplinkos apsaugą,
  - b) kokybės gerinimą,
  - c) produktų kokybę.
- NŠN, pasirinkusios BIS, turi užtikrinti privalomo reikalavimo, suformuoti 10 proc. atidėtos žemės, įgyvendinimą.

BENDROSIOS IŠMOKOS SCHEMA (III)

- Taikant regionavimo principu pagrįstą BIS, NŠN turi teisę nustatyti norimo dydžio išmokas pievoms ir bet kokiems kitiems tinkamiems remti plotams arba daugiametėms ganykloms ir bet kokiems kitiems tinkamiems remti plotams.
- Diegiant BIS nuo 2007 metų, išmokos už pieną turi būti į ją pilnai integruotos.
- Sėklų vokas gali būti 100 proc. neįtrauktas į BIS, remiantis.

BENDROSIOS IŠMOKOS SCHEMA (IV)

- Moduliacija taikoma pradedant 2005 m. – 3 proc., 2006 – 4 proc., 2007 ir toliau – 5 proc.

STOJIMO SUTARTIES NUOSTATOS

- **Išmokos linams nuo 2004 m., pagal šalies derybinę poziciją, gali siekti 100 proc. ES tiesioginių išmokų lygio.**

SAVOKA “ŽEMĖS ŪKIO VEIKLA”, “ŪKININKAS”

Gyvulių auginimas, pieno melžimas, veisimas

ir žemės ūkio naudmenų geros agrarinės būklės palaikymas.

Ribota galimybė spręsti “sofos” žemdirbių klausimą

MINIMALUS PLOTAS, UŽ KURĮ GALI BŪTI MOKAMOS TIESIOGINĖS IŠMOKOS

Pasiūlyta nuostata: 1 ha ir/arba 250 EUR/ha.

60-70 proc. visų deklaruotų pasėlių yra pievos ir ganyklos.

Tokių ūkių skaičius mažėja.

Nėra realios žemės ūkio produkcijos gamybos šiuose ūkiuose.

250 EUR/ha taisyklė–būtų apie 1,5 ha (2013).

Ūkininkų noras išlaikyti esamą politiką.

PIEVOS IR GANYKLOS

Regioninis ir dalinis įgyvendinimas

Galima nustatyto skirtingo dydžio išmokas už

Daugiametes pievas, kurios buvo deklaruotos 2008 metais

arba

Daugiametes ganyklas, kurios buvo deklaruotos 2008 metais.

Sąvoka nuo 2008 metų turi būti aiški (LT atveju: ganyklos (pievos) iki 5 metų ir ganyklos (pievos) daugiau nei 5 metų)

DALINIS ĮGYVENDINIMAS

- Avys ir ožkos: 50%
- Karvės žindinės: 100%
- Bulių išmoka: $75/2=37,5$ %
- Skerdimo išmoka: $40/2 = 20\%$
- Veršelių išmoka: $100/2=50\%$

Apribota galimybė taikyti susietą paramą.

SPECIFINĖ PARAMA

- 10 % nacionalinio TI voko (2009-08-01):
  - Pasėlių draudimo įmokoms kompensuoti iki 60-70 proc. draudimo įmokos dydžio iš ko 40 proc. gali būti finansuojama ES lėšomis.
  - Savitarpio pagalbos fondai gyvūnų ligų atveju
  - Aplinkos kokybės saugojimas ir produktų marketingas
  - Parama restruktūrizuojamiems regionams
  - Specifinių problemų sprendimas kai kuriuose pieno gamybos regionuose.

“2003 METŲ TAISYKLĖ”

- Tinkamos remti žemės ūkio naudmenos yra tos, kurios buvo geros agrarinės būklės 2003 m. birželio 30 dieną.
- Deklaruojamas plotas NŠN didėja.
- Nustatant teisių išmokas vertę gali būti naudojamas 2005-2007 metų istorinis laikotarpis.
- Ar tie laukai bus tinkami remti perėjus prie BIS?

VIPS IKI 2013 METŲ PABAIGOS

- VIPS gali būti taikoma iki 2013 metų pabaigos.
- Taikoma galimybė panaudoti 10 % viso nacionalinio voko specifinimas tikslas.

VIPS: ŽŪN

- Ariama žemė
- Daugiametės ganyklos
- Daugiamečiai augalai
- Sodai, daržai

VIPS: CC REIKALAVIMŲ ĮGYVENDINIMAS

- Įgyvendinimo grafikas:
- A (Priedas II) iki 2009
- B ir C (Priedas II) nuo 2011.

PNTI

- PNTI iki 30 procentinių punktų pagal produktus.
- Negali būti mokamos PNTI, jei taikoma moduliacija.

PADIDINTOS MODULIACIJOS DĖKA SUKAUPTŲ LĖŠŲ NAUDOJIMAS: NAUJI IŠŠŪKIAI

- Klimato pokytis
- Vandentvarka
- Bioįvairovė

- Rizikos valdymas: per TI

- Daugiausiai II ašies priemonės plus ūkių modernizavimas ir diversifikavimas.

MODULIACIJA

Receipts of EU direct payments	2012	2013
0 - 5 000 EUR	0%	0%
>5000 - <100 000 EUR	3%*	13%
100 000 EUR - <200 000 EUR	6%*	16%
200 000 EUR - < 300 000 EUR	9%*	19%
300 000 EUR and more	12%*	22%

*No complementary national direct payments shall be granted to the farmers concerned

II RAMSTIS IR JO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

- Svarbiausios 2007–2013 m. kaimo plėtros politiką reglamentuojančios taisyklės ir valstybėms narėms bei regionams numatytos politinės priemonės išdėstytos [Tarybos reglamente \(EB\) Nr. 1698/2005.](#)
- Pagal šį Reglamentą 2007–2013 m. daugiausia dėmesio bus skiriama trimis kaimo plėtros politikos kryptims:
- žemdirbystės ir miškininkystės sektorių konkurencingumui didinti;
- aplinkai ir kaimo kraštovaizdžiui gerinti;
- gyvenimo kokybei kaimo vietovėse ir įvairesnei kaimo ekonomikai užtikrinti.

AČIŪ UŽ DĒMESĪ

Dr. Eglē STONKUTĒ